

УДК 371:351.851

РЕФОРМУВАННЯ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ НАПРИКІНЦІ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Лиценко І.О.

Сумський державний педагогічний університет
імені А.С.Макаренка

У статті зроблена спроба аналізу реформування середньої освіти Великої Британії; наведені принципи й механізми освітніх реформ; висвітлюється Національний навчальний план, який спрямовано на забезпечення широкої, збалансованої й системної програми навчання.

Ключові слова: реформа, освітня реформа, навчальний план, тенденція, диференціація, освіта, реформування, якість освіти.

Постановка проблеми. Однією з рушійних сил прогресу в будь-якій сфері людської діяльності й знань є синтезування накопиченого світового досвіду. В умовах реформування середньої освіти в нашій країні все більша увага приділяється вивченню аналізу тенденцій розвитку середньої освіти за кордоном.

Великий інтерес представляє досвід реформування середньої освіти провідних розвинених країн світу, насамперед, Великої Британії. Суттєвою її ознакою – разом з доступністю, варіативністю й диференціацією, децентралізацією управління – є відкритість, наступність усіх її ступенів.

Аналіз останніх досліджень. Говорячи про стан дослідження даного питання, ми можемо сказати, що досить довгий час англійська система освіти перебувала в полі зору науковців, як зарубіжних, так і вітчизняних. Питанням виховання в англійських школах займалися такі вітчизняні дослідники: О. Джуринський, Н. Лавриченко, О. Локшина [5], Л. Пуховська, А. Сбруєва [2] та інші. Серед західноєвропейських дослідників варто звернути увагу на С. Братана, Е. Кейда, К. Робінса, О. Петерса, які займалися дослідженням питання початкової та середньої освіти в Англії.

Виходячи з цього, метою статті є вивчення специфіки реформування середньої освіти Великої Британії наприкінці ХХ – початку ХХІ століття.

Виклад основного матеріалу. Кінець ХХ ст. став періодом активного реформування середньої освіти Великої Британії. Сучасні радикальні перетворення в середній освіті Англії розпочались з Акту Бейкера, прийнятого урядом М. Тетчер у 1988 році. Реформа, за цим актом, здійснювалася на основі синтезу неоконсервативної та неоліберальної освітньої ідеологій. Провідною її ідеєю стало забезпечення високої якості освіти через введення освітніх стандартів (національних навчальних програм, рівнів навчальних досягнень учнів кожного класу з кожного предмету, національних тестів з англійської мови, математики та природничих наук учнів 7, 11, 14, 16 – річного віку); запровадження ринкових механізмів у освітню сферу (вільного вибору школи, їх диференціації та інформаційного забезпечення, конкурентної боротьби за «клієнта» між навчальними закладами). Проте ця система зазнала певної критики серед англійських освітян, які спираючись на те, що вона нехтує певними принципами соціальної справедливості на користь ви-

сокої якості освіти «для не багатьох»; робить з учителів не професіоналів, а «самозацікавлених індивідів», котрі мінімізують свої зусилля у викладацькій діяльності [1].

Нова епоха освітніх реформ розпочалася з приходом до влади у 1997 році лейбористського уряду Т. Блера. Його нова освітня політика задекларувала свої наміри щодо повернення пріоритетності принципу рівності й соціальної справедливості. Провідну ідею неолейбористської освітньої реформи сформульовано так: «Високі вимоги та велика підтримка» [8]. Один з авторів даної реформи М. Барбер зазначав, що успішність освіти прямо пропорційно залежить від характеру вимог та її підтримки владою.

Сучасний уряд Англії наполягає на абсолютній нагальності радикальних змін в освіті. Таке твердження вони мотивують у першу чергу через необхідність переконавання середнього класу в дієвості державної освітньої системи, у її спроможності задовольнити потреби в якійсій освіті. Дана програма спирається на ряд принципів: амбіційні стандарти, децентралізація відповідальності, високий рівень інформованості суспільства щодо результатів діяльності шкіл та чітко поставлені освітні цілі, звітність (передбачає інспектування), втручання у справи шкіл у напрямі зворотному до рівня їх успішності (нагороди, допомоги).

Названі принципи й механізми освітніх реформ реалізуються в контексті стратегій, що безпосередньо стосуються ідеї забезпечення соціальної рівності та справедливості в освіті. Коротко розглянемо ці основні стратегії.

Перша – підтримка раннього розвитку дитини. Вона включає в себе такі напрямки:

1. запровадження програми «Впевнений старт», яка передбачає надання допомоги бідним сім'ям для забезпечення нормального розвитку дитини;
2. гарантія кожній дитині, починаючи з трьох років, права на отримання дошкільної освіти;
3. розробка та прийняття стандартів дошкільної освіти.

Друга – це національні стратегії мовної та числової грамотності. Нею передбачене дуже широке коло заходів, основними з них є такі:

1. введення в початковій школі щоденних уроків з мови та математики, забезпечення яких включає детально розроблені навчальні програми, підручники, методичні посібки та спеціальну підготовку вчителів;

2. вивчення та поширення передового педагогічного досвіду;

3. інтенсивний моніторинг результатів запроваджених стратегій;

4. організація вчасної додаткової допомоги «проблемним» учням і школам.

Третя стратегія передбачає перебудову середньої освіти. Так, урядом передбачені покращення викладання мови, математики та природничих наук, окрема увага має приділятися «проблемним» школам. Важливим кроком стала поява програм управління стану справ у школах з низькою успішністю. Цим програмам надається пріоритетне значення як національною, так і місцевими освітніми адміністраціями. Важливу роль під час вирішення даного питання мають відіграти успішні школи, партнерство з якими має принести користь «проблемним» навчальним закладам. Для покращення ситуації в неуспішних школах будуть залучатися також соціальні партнери: бізнесові структури, громадські та релігійні організації. Дані методи дали свої результати, так, протягом останніх чотирьох років кількість неуспішних шкіл поступово зменшилась.

Оскільки в Англії найбільш проблемними залишаються школи великих міст, через їх різноманітний національний, етнічний та релігійний склад, уряд розпочав втілювати в життя програму яка отримала назву «Високоякісна освіта в містах». Саме вона покликана урегулювати та покращити навчання в місті. Вона включає в себе сім складових. Пропонуємо коротко розглянути їх.

1. «Обдаровані й талановиті» – запровадження спеціальних національних навчальних програм для 10% найбільш обдарованих і талановитих дітей.

2. «Усунення бар'єрів, що заважають навчанню» – передбачається введення в штат кожної школи посади консультанта, який має піклуватися про життя дітей за межами навчального закладу, вивчав обставини, що заважають навчанню.

3. «Підтримка позитивної поведінки» – створення в школах спеціальних підрозділів для боротьби з проблемами шкільного насильства без виключення важковиховуваних учнів із школи.

4. «Школи-маяки» – поширення досвіду кращих шкіл.

5. «Спеціалізовані школи» – запровадження досвіду кращих спеціалізованих шкіл країни у навчальних закладах, що розташовані у складних в соціально-економічному плані районах з метою зменшення «прірви» між рівнями їх навчальних показників.

6. «Міські початкові центри» – використання технічних та навчальних можливостей середніх шкіл для надання освітніх послуг усім, хто бажає, в межах даної комуні не тільки в шкільний час, а й у вечірній, недільні і святкові дні.

7. «Зони освітньої дії» – об'єднання шкіл, що обслуговують складні в соціально-економічному відношенні території в мережі, з метою інтеграції закладів початкової та середньої освіти та координації всіх соціальних послуг на даній території [2].

Загалом важко сказати чи принесуть дані методи бажаних результатів, але вони мають великий потенціал для подальшого розвитку міських шкіл. Самі ж автори реформи введени заходи

вважають успішними, оскільки за підрахунками уряду суттєво знизився рівень «відсіву» зі шкіл та покращилося ставлення учнів до навчання, зросла якість освіти, звузилася «прірва» між освітніми результатами школярів, що належать до різних соціальних груп. На нашу думку велика заслуга в отриманні таких показників у першу чергу належить державі, яка встановила суворий контроль над запровадженими реформами, та директорів і вчителів шкіл, які позитивно віднеслися до нововведень.

Окрім вище перерахованих нововведень, владні структури планують кардинально зайнятися організаційними питаннями роботи школи. Планується розставити акценти в таких питаннях: більш глибоке вивчення зарубіжного досвіду та встановлення чіткого державного контролю над управлінням школою, принциповим залишається питання не «хто надає освіту» (тобто, у чий власності, державній, приватній чи громадській перебувають навчальні заклади), а «як забезпечити суспільні інтереси в освіті» [2].

Коли ми говоримо про реформування середньої освіти, то не можемо не зазначити про національний навчальний план Англії, оскільки в цій країні він виконує функцію державного стандарту, який регулює рівень освіти встановлюючи її еталон. У Великобританії він отримав назву «The National Curriculum», закріплений Законом про державну освіту 1988 р. і вперше впроваджений у школах Англії та Уельсу у вересні 1988 р. Контроль за дотриманням стандартів якості освіти в Англії здійснюється спеціальним урядовим відділом освіти – The Office for Standards in Education (OFSTED), який відновлено 1993 р. його очолює Головний інспектор Інспекторату Її Величності [8].

Національний навчальний план спрямований на забезпечення широкої, збалансованої й системної програми навчання. У ньому визначено, що учні повинні знати й чого їх слід навчати з огляду на встановлені стандарти якості шкільних знань. Навчальний план виконує низку важливих організаційно-педагогічних функцій. Ось головні з них:

- у вступній частині чітко окреслюються головні напрямки та педагогічні засади організації навчального процесу в початковій і середній школах;

- подається визначення та пояснення термінів, які використовують у навчальному процесі вчителі та учні;

- чітко визначається роль та обов'язки батьків у навчальному процесі;

- визначаються державні вимоги та критерії оцінювання знань учнів та тестування.

Цей навчальний план декілька разів піддавався модернізації та змінам. Останнього разу вони вносилися в 2000 р. У сучасному навчальному плані існує поділ шкільних дисциплін на предмети ядра та базові предмети. До перших віднесено такі, що є обов'язковими для всіх учнів віком від 5 до 16 років (англійська мова, математика та природничі науки). До останніх належать дисципліни, котрі вивчаються впочатковій та основній школах (учні віком 5-14 років). До них належать дизайн та технологія, інформаційно-комунікаційні технології, історія, географія, іноземні мови,

музика, мистецтво та дизайн, фізичне виховання, релігія та громадянство.

Зміст британської шкільної програми структурується відповідно до чотирьох основних етапів обов'язкової загальноосвітньої підготовки учнів. В англійському навчальному плані розподіл шкільних дисциплін за ключовими етапами навчання такий:

Ключові етапи 1 та 2: англійська мова, математика, природничі науки, дизайн та технологія, інформаційно-комунікаційні технології, історія, географія, мистецтво та дизайн, музика, фізичне виховання, релігія.

Ключовий етап 3: англійська мова, математика, природничі науки, дизайн та технологія, інформаційно-комунікаційні технології, історія, географія, мистецтво та дизайн, музика, фізичне виховання, одна з сучасних іноземних мов, громадянство, статеве виховання, релігія.

Ключовий етап 4: англійська мова, математика, природничі науки; фізичне виховання, а також технологія, дизайн та технологія, сучасна іноземна мова, громадянство, статеве виховання, релігія.

До переліку сучасних іноземних мов, поданих у Циркулярі Департаменту освіти Англії, входять мови країн Ради Європи і тих, що не належать до них.

Національний навчальний план складається з таких компонентів:

- навчальні програми (Programmes of study);
- цілідосягнень (attainment targets);
- описи рівнів опанування навчального матеріалу з окремих дисциплін (level descriptions).

Навчальна програма окреслює необхідний обсяг знань, а також умінь та навички, які учні мають набути протягом визначеного часу. Учителі зобов'язані виконувати ці нормативні приписи. Навчальна програма містить також і певні методичні рекомендації та вказівки щодо джерел додаткової інформації для вчителів та учнів.

Цілідосягнень загальноосвітньої підготовки визначають очікувані результати, яких учні мають досягнути після завершення певного етапу навчання. Наприкінці навчання відповідність навчальних досягнень учнів вимогам і нормативам шкільної програми перевіряється іспитами на здобуття свідоцтва про загальну середню освіту звичайного і вищого рівнів.

Описи рівнів опанування навчального матеріалу з окремих дисциплін, по суті, визначають стандарти опанування змісту шкільної програми.

З метою отримання об'єктивних даних про рівень опанування освітніх стандартів проводиться обов'язкове для всіх учнів оцінювання навчальних досягнень. Критеріями успішності в опануванні знань є здатність учнів вирішувати типові

(стандартизовані) завдання, які практикуються наприкінці кожного з ключових етапів навчання. Учні обирають декілька предметів для складання іспитів, серед яких обов'язково має бути математика та англійська мова [3, с. 76-78].

Незважаючи на таку чітку структуру побудови Національного плану та контроль над його виконанням на державному рівні, він не позбавлений недоліків та проблемних питань.

Окрім того, що контроль над навчанням відбувається на державному рівні, важливу роль виконують і шкільні управлінські ради. Доказом того, що шкільним радам відведена значна роль, стало створення організацій, котрі їх об'єднують: Національна асоціація членів шкільних рад і менеджерів, Національна Рада шкільних рад та ін. до основних їх завдань ми можемо віднести такі:

- консультації по навчальному плану, персоналу, дисциплінам;
- підтримка директора та персоналу школи;
- представлення інтересів дітей;
- зв'язок з середовищем, привнесення ідей зовні;
- участь у шкільних справах;
- представлення інтересів викладачів;
- представлення інтересів общини;
- запобігання впливу політичних партій на органи управління школою;
- вплив на шкільну політику;
- підтримувати мораль та благополуччя школи;
- представляти церкву;
- оцінка ефективності використання ресурсів школи.

Роль шкільних рад поступово збільшується й, як наслідок, вони стали проміжною ланкою між місцевою владою та школами [7, с. 77].

Висновки. Таким чином, ми можемо сказати, що англійська система середньої освіти дійсно витримана часом, оскільки вона пройшла довгий і складний етап реформ та різноманітних інноваційних нововведень, але на цьому англійський уряд не зупиняється. Важливим кроком у наведенні порядку в закладах освіти, є їх контроль не лише на державному, але й на шкільному рівні (Шкільні управлінські ради). Позитивним є певна розмежованість навчальних вимог до учнів з різним рівнем успішності. Тож ми можемо зазначити, що така політика уряду має принести позитивні результати, про що говорять і самі автори реформ спираючись на певні соціологічні дослідження. Британський досвід освітніх реформ є найбільш тривалим та суперечливим. Вивчення позитивного досвіду реформування середньої освіти Великої Британії є доцільним і необхідним для удосконалення вітчизняної системи середньої освіти.

Список літератури:

1. Воскресенская Н.М. Педагогические исследования в Великобритании / Н.М. Воскресенская // Педагогика. – 2004. – № 1. – С. 89-99.
2. Сбруева А.А. Тенденції реформування середньої освіти розвинені англійських країн в контексті глобалізації (90-ті рр. ХХ – початок ХХІ століття): Монографія / А.А. Сбруева – Суми: ВАТ «Сумська обласна друкарня». Видавництво «Козацький вал», 2004. – 500 с.
3. Ремезовська Н. Національний навчальний план як чинник стандартизації шкільної освіти в Англії та Уельсі / Н. Ремезовська // Рідна школа. – 2008. – № 1/2. – С. 76-78.
4. Старовойт С. Особливості сучасної освітньої системи у Великій Британії / С. Старовойт // Рідна школа. – 2004. – № 1 (січень). – С. 75-76.

5. Локшина О. Підходи до реформування середньої освіти у Великій Британії / О. Локшина // Освіта і управління. – 1999. – № 3. – С. 203-206.
6. Демченко О. Співпраця сім'ї і школи у вихованні підростаючого покоління у Великій Британії / О. Демченко // Директор школи. – 1999. – № 8 (56). – С. 11.
7. Курдюмова И. М. Школьные управляющие советы: опыт Великобритании / И. М. Курдюмова // Народное образование. – 2002. – № 6. – С. 74-78.
8. Іванюк Т. Освітні реформи Великої Британії 80-90-х р. ХХ ст. / Т. Іванюк // Педагогічна газета. – 2002. – № 1. – С. 7.

Льщенко И.А.

Сумской государственной педагогический университет
имени А.С. Макаренко

**РЕФОРМИРОВАНИЕ СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ ВЕЛИКОБРИТАНИИ
В КОНЦЕ ХХ – В НАЧАЛЕ ХХІ СТОЛЕТИЯ****Аннотация**

В статье сделана попытка анализа реформирования среднего образования Великобритании; приведены принципы и механизмы образовательных реформ; освещается Национальный учебный план, который направлен на обеспечение широкой, сбалансированной и системной программы обучения.

Ключевые слова: реформа, образовательная реформа, учебный план, тенденция, дифференциация, образование, реформирование, качество образования.

Lysenko I.O.

Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko

**REFORMS OF SECONDARY EDUCATION IN BRITAIN
IN THE END OF XX – THE BEGINNING OF XXI CENTURY****Summary**

The article attempted to analyze the reform of secondary education UK listed principles and mechanisms of educational reforms, highlights the national curriculum, which aims to provide broad, balanced and systematic training programs.

Keywords: reform, education reform, curriculum, trends, differentiation, education reform, quality education.